

*Карнаух Т. М.,
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри галузевих
правових наук НаУКМА*

ДОДАТКОВІ ЗАСОБИ ЗАХИСТУ ІНТЕРЕСІВ КРЕДИТОРІВ ВІД ДІЙ НЕДОБРОСОВІСНИХ БОРЖНИКІВ У КРАЇНАХ АНГЛОСАКСОНСЬКОГО ПРАВА

Досить часто кредитори не мають можливості отримати з боржників належні їм кошти, навіть після винесення судових рішень. А причиною стає відсутність у боржників на момент виконання ліквідних активів, достатніх для задоволення вимог кредиторів. При цьому бізнес-групи, фактичною частиною яких є такі боржники, продовжують успішно працювати з тими ж власниками та під тими ж брендами.

У країнах англосаксонського права для захисту інтересів кредиторів у подібних випадках напрацьовані і застосовуються цікаві механізми, одним із яких, зокрема, є доктрина «підняття корпоративної вуалі».

На перший погляд, зазначена доктрина заперечує концепцію юридичної особи, що знайшла своє закріплення у правових системах усіх розвинених країн світу. Основною суггю останньої є те, що кожна компанія має власну правосуб'єктність, відмінну від правосуб'єктності осіб, що її створили; учасники компанії несуть відповідальність за її зобов'язаннями в межах вартості належних їм часток; майно компанії відокремлене від майна її учасників; компанія існує незалежно від її учасників. Однак розвиток судової практики привів до того, що в окремих випадках суди почали визнавати необхідність відступлення від принципу обмеження відповідальності акціонерів (учасників) і органів управління компанії, а також відповідальності материнських компаній за дії їхніх дочірніх товариств. У результаті було сформульовано доктрину «підняття корпоративної вуалі».

Зазначена доктрина застосовується, коли суд: (1) при вирішенні питання про відповідальність юридичної особи відступає від принципу обмеження відповідальності засновників (учасників) і покладає відповідальність на них; (2) ігнорує відокремленість юридичних осіб, що входять до холдингових утворень, або групи юридичних осіб, та, виходячи з принципу «єдиної економічної одиниці», покладає відповідальність самотійної юридичної особи на відокремлені юридичні особи, які входять до холдингу чи групи; (3) покладає відповідальність на органи управління юридичної особи [2].

Доктрина «підняття корпоративної вуалі» застосовується виключно в рамках судових процедур як екстраординарний захід за наявності певного кола обставин. Загалом, напрацювання таких обставин, за яких допускалося виключення з принципу обмеженої відповідальності компанії, було достатньо складним і вимагало тривалого часу. Безпосередній привід для розгляду питання можливості проникнення крізь корпоративну завісу – недостатня капіталізація компанії, що призводить до неможливості повною мірою

задовольнити справедливі вимоги кредиторів. Однак британські суди за надзвичайно рідкісними винятками відмовляються піднімати завісу лише на цій підставі. У 2001 р. Високий Суд у справі *Trustor AB v. Smallbone* сконструював і застосував тест для проникнення крізь корпоративну завісу, що включав наявність таких умов: (1) компанія, якій передаються активи, є всього лише «прокладкою» для реального бенефіціара; (2) ця компанія була задіяна в «неналежних» діях, які вчинялися її акціонером / бенефіціаром; (3) цього вимагають інтереси справедливості; (4) корпоративна структура була використана саме для того, щоб уникнути відповідальності за «неналежну» поведінку; (5) інтереси жодної третьої особи не будуть порушуватися підняттям корпоративної вуалі [1].

Доктрина «підняття корпоративної вуалі» набула найбільшого свого поширення в практиці судів США, які відомі своїм жорстким ставленням до недобросовісних боржників, що використовують юридичну особу як прикриття від відповідальності. Найбільш активно зазначена доктрина останнім часом використовується в Каліфорнії, де задовольняються близько 27% позовів [1]. Суди – як на рівні штату, так і федеральні – більш ніж за сторічну історію застосування цього принципу сформулювали загальні умови, за яких можливе «підняття корпоративної вуалі». Так, федеральний тест передбачає необхідність врахування (1) ступеню, в якому акціонери поважають окрему особистість корпорації; (2) ступеню несправедливості, якої зазнають позивачі (кредитори) визнанням окремої особистості корпорації; (3) наявності у засновників корпорації шахрайських намірів.

Каліфорнійський тест включає цілий перелік можливих факторів, зокрема це: неадекватна капіталізація компанії або повна відсутність у неї активів; злиття активів компанії та її засновників; недотримання належних корпоративних процедур і змішування звітності різних юридичних осіб; збіг володільців компаній, їх директорів і посадових осіб; приналежність часток у корпорації лише одному власнику чи членам однієї родини; використання одного і того ж офісу, одних і тих самих працівників; приховування і неправдиве представлення інформації стосовно реальних власників та менеджерів компанії; застосування у комерційних відносинах між собою контрактних цін, відмінних від ринкових; спроби сконцентрувати борги бізнесу на одній особі, а активи на іншій; використання корпоративної форми в якості прийому для того, щоб уникнути особистої відповідальності або для вчинення нелегальних операцій; створення корпорації та її використання з метою покласти на неї відповідальність іншої особи [1].

Незважаючи на всі матеріально-правові та процедурні відмінності, характерні для практики застосування доктрини «підняття корпоративної вуалі» в різних країнах, виокремлюють істотні спільні ознаки, що характеризують принцип «підняття корпоративної вуалі», зокрема: (1) проникнення за корпоративну завісу відбувається лише як виняток; (2) підняття корпоративної вуалі здійснюється тільки в режимі судової процедури; (3) існування обов'язку особи, яка вимагає підняття корпоративної вуалі, довести наявність підстав для застосування такого виняткового

принципу; (4) застосування значної кількості різноманітних тестів для перевірки наявності умов для згаданої доктрини; (5) підняття корпоративної вуалі відбувається не в усіх випадках, коли компанія не в змозі самотійно задовольнити вимоги кредиторів, а лише у разі шахрайських дій, недобросовісних спроб ухилитися від виконання прийнятих на себе зобов'язань, порушення справедливості [3].

Враховуючи вищевикладене та зважаючи на загрозливу ситуацію із захистом інтересів кредиторів від недобросовісних дій боржників в Україні, досить актуальним є питання запровадження доктрини «підняття корпоративної вуалі» у вітчизняну практику правозастосування. Однак слід пам'ятати про небезпеку, яка криється у правових реаліях нашої країни. Корупція, а інколи і непрофесіоналізм суддів можуть призвести до того, що в Україні шляхом необґрунтованого застосування цієї доктрини до відповідальності за зобов'язаннями іншої особи будуть притягатися особи, які не мають підстав нести таку відповідальність. Аби уникнути небезпеки легкого заперечення випробуваного віками інституту юридичної особи з її відокремленістю майна та обмеженою відповідальністю, на нашу думку, доцільно на законодавчому рівні визначити правовідносини, у рамках яких може ставитися питання про застосування даної доктрини, підстави та умови її застосування, порядок та обсяги доказування зловживань тощо. Застосування цієї доктрини у судовій практиці України сприятиме розвитку інституту соціальної відповідальності бізнесу та ефективній протидії зловживанням статусом юридичної особи і недобросовісним діловим практикам.

Список використаних джерел

1. Верещагин А. Н. «Пронзание корпоративной вуали» (PCV) в англо-американском праве и применимость его решений в российской правовой среде / Александр Николаевич Верещагин // Тезисы для круглого стола РШЧП 29 марта 2012 г. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: www.privlaw.ru/files/Tezisy_Verechagin_29.03.12.doc
2. Попов Е., Попова Е. Корпоративная вуаль / Екатерина Попова, Евгений Попов // Коллегия. – 2002. – № 6. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.lin.ru/document.htm?id=2225048262769727831>
3. Тай Ю. В. Снятие корпоративной вуали в частном праве / Ю. В. Тай // Тезисы для круглого стола РШЧП 29 марта 2012 г. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: www.privlaw.ru/files/Tezisy_Taya_29.03.12.doc

*Кисельова Т. С.,
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри галузевих
правових наук НаУКМА*

ОСОБЛИВОСТІ СОЦІО-ПРАВОВОГО ПІДХОДУ ДО ДОСЛІДЖЕННЯ ПРАВОВИХ ЯВИЩ

З ускладненням економічного життя сучасного українського суспільства, появою нових суспільних інститутів і запровадженням сучасних технологій